

Posudek diplomové práce

Magdalena Zíková: *Futurum a perfektivní prézens ve slovanských jazycích*

Zdeněk Starý

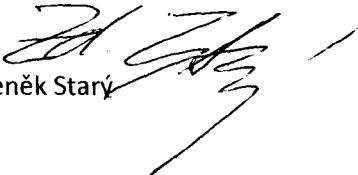
Jak titul napovídá, tématem práce jsou funkce perfektivního prézenta ve slovanských jazycích. Jádrem práce je tak kapitola 3. „Perfektivní prézens“, což je patrné i z jejího rozsahu a relativně jemného dalšího členění. Širším pozadím tohoto tématu jsou morfologické (více méně) způsoby vyjadřování futura vůbec ve slovanských jazycích (to motivuje zařazení kapitoly 4. i část metodologických úvah, které jsou obsaženy v kapitolách 1-2. V těchto kapitolách jsou pak shrnuty i metodologická východiska práce vůbec, včetně motivací tohoto, proč si tematické jádro práce vyžaduje potřebu i značně hlubokého vhledu do problematiky vidu obecně, slovanského pak zvláště. Celkově lze říci, že práce je velice promyšlená a myšlenkově vyzrálá, zcela jistě nad očekávání spojené s prací diplomovou. Prezentace názorů jiných jsou velice přehledné, sevržené a v případě polemik i přesvědčivé a kritické. Něco podobného platí i pro ty části práce, kde autorka prezentuje své původní myšlenky. Na těchto místech, zejména kapitola 3, vyniká autorčina schopnost pozorné a dostatečně jemné analýzy konkrétního materiálu i a jeho typologického uchopení. Práce je velice dobře zpracována po technické stránce (např. minimum překlepů atp. (zaznamenat se mi podařilo všeho všudy jen tři). Z řečeného je zřejmé, proč mohu na tomto místě především závěr tohoto posudku a doporučit práci bez výhrad k obhajobě, a to s očekáváním výborného výsledku.

Dále připojuje jen několik z poznámek, které jsem si udělal při četbě práce. Jejich žánrové zaměření osciluje mezi dotazem, námitkou a upozorněním.

- Deklarovaným i naplněným východiskem práce je typologický přístup, resp., inspirace zejména pracemi J. Bybee. Tetno typ inspirace je nutné jen přivítat. Názory Bybee jsou přitom rezenotvány/intepretovány přesně s kritickým odstupem (uchazečtiny úvahy o distinkci mezi očekávanou budoucností a budoucností blízkou, str. 15n). Nicméně „složitost“, nevyjasněnost, případně spornost některých Bybeeiných formulací uchazeče patrně unikla. Např. analytické a inchoativní futurum jsou synonyma? (str. Anotace i jinde), patrně nejsou, jak je patrné ze str. 14. Jako všeobecně přijatý a sdílený termín se užívá *gramatikalizace*. Aniž by tak bylo uvedeno, je tento pojem fakticky definován na straně 11, odst. 2. Nicméně v odstavci 1 na téže straně (a mnohokrát v celém textu práce) je použit jinak. Bybee vedle citovaných jevů ze třetího odstavce implicity přepokládá ještě další vlastnost – míra gramatikalizace je větší, jestliže daný jev není, resp. je méně ve svém užití kombinatoricky omezen. V odstavci je *gramatikalizace* užita metonymicky (totum pro parte). Na tom by nebylo nic neobvyklého, „jazyk tak prostě funguje“, nicméně tento požadavek je neevidentní - je prézens více gramatikalizován než préteritum, protože je kombinovatelné s větší škálou časových adverbií než préteritum? Na jiných místech je termín *gramatický* užit i ve smyslu „přijatelná pro rodilého mluvčího“, což je mimochdem krok v lingvistice dost obvyklý. Nic proti tomu, když je to tematizováno textem. Dodejme však, že vždy je z kontextu poznat, jak to autorka myslí a ambiguitám nedochází.

- Str. 31 tabulka týkající telicity-atelicity – termíny telické – atelický v záhlaví tabulky jsou prohozeny. Jde zřejmě o typo, ve výkladu na tomto místě ani dále k záměně pojmu nedochází.
- Zcela zřejmé se o typo jedná na straně 68, schéma 11, kde poslední dvě řádky jsou opakovaných řádky první. Nemýlím se?
- Str. 43n, kde je interpretována koncepce Bertinetta a Delfitta, anglické časové *in* odpovídá nejen českému *za*, ale i *po* (a tedy *Poznala ho po dvou hodinách* možné je i v “anglickém” významu o který na daném místě jde).
- Komentář k této koncepci ve 3. odstavci str. 44. Není úplně samozřejmé, že by se jejich přístup musel lišit od přístupů sémantických. Sémantické přístupy alespoň v některých případech vycházejí, implicitně nebo explicitně, z předpokladu “atomistického” přístupu, tj. fragmentace na sémantické diference, které nemusejí být příliš daleho od sémantiky adverbiálně temporálních výrazů, kterými citovaní Bertinetta s Delfitem testují kombinatoriku perfektiv/imperfektiv.
- Při výkladu o vidu se autorka dost systematicky zabývá distinkcí mezi videm a aktionsartem, resp. otázkami, zda vid je kategorií gramatickou a/nebo lexikální. Vzhledem k tomu, že vychází z názorů Bybee a odvolává se na její pojem gramu, jehož zavedení Bybee motivován i tím, že příslušnému gramu mohou odpovídat různé exponenty od prostředku lexikálního na straně jedné až po syntaktickou perifrázi na straně druhé (J. Bybee, *Morphology*), je možné, že hlediska „povahy“ aspektu neusejí být tyto opozice, resp. diskuse až tak podstatné.
- Str. 44nn, Typologický přístup k aspektuálním kategoriím. Těsné spojování typologie s prototypovými kategorie je myslím nepřiměřené– typologie tu byla i v době, kdy se o prototypech, resp. prototypových kategoriích nepsalo a z druhé strany o prototypy se zajímají i lingvisté, kteří nemusejí být typology. Nicméně pro Dahla, Bybee atd. takové spojování platí.
- Z autorčiných výkladů, ale nejen z nich, je patrná souvislost vidu s habitualitou a ta zas má souvislost s modalitou (*být s to, moci*), nabízí se tak pro budoucnost uvažovat o souvislosti těchto kategorií. Tuto potřebu reflektují lingvisté, kteří jsou Bybee blízcí (Hopper, Givón), kdy mluví o TAM space (TAM stojí za Tense, Aspect, Modality). Tato poznámka nemá být chápána jako kritika, ale jako podnět pro budoucnost.

Závěrem nemohu než říci, že jsem rád, že jsem mohl tuto práci oponovat a reiterovat předeslaný závěr: práci bez výhrad doporučuji k obhajobě s vědomím, že má potenciál být obhájena na výborně.

Zdeněk Starý